



## SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI O'RNI

**Suleymanov Rustam Farxodovich**

O'zbekiston Respublika Milliy Gvardiya Ixtisoslashtirilgan o'quv  
markazi o'qituvchisi QKX

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20811918>

### ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 12-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 15-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 23-iyun 2026 yil

#### KEY WORDS

*sun'iy intellekt, davlat boshqaruvi, raqamlashtirish, e-davlat, algoritm, ma'lumotlar xavfsizligi, ijtimoiy reytnig tizimi, mashinali o'rganish, algoritmik xolislik, kibexavfsizlik*

### ABSTRACT

*Ushbu maqolada sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining davlat boshqaruvidagi o'rni va ahamiyati keng ko'lamda tahlil qilinadi. Dunyoning yetakchi davlatlari – Xitoy, AQSh, Estoniya, Hindiston, BAA va Singapurning SI sohasidagi tajribalarini qiyosiy o'rgananilgan. Maqolada SI ning davlat boshqaruviga joriy etilishidan kelib chiqadigan ijobiy samaralar (tezlik, samaradorlik, korruptsiyani kamaytirish, resurslarni optimallashtirish) va salbiy xavf-xatarlar (mahfiylikka tahdid, algoritmik kamsitish, demokratik nazoratning susayishi) alohida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasi doirasida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar va mavjud muammolar tahlil etiladi. Xulosa sifatida SI ni davlat boshqaruviga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun texnologik savodxonlik, huquqiy kafolatlar va inson omilini saqlab qolish zarurligini ta'kidlangan*

Insoniyat tarixi davomida boshqaruv tizimlarini takomillashtirish uchun har bir davrning eng ilg'or kashfiyotlaridan foydalanib kelgan. Bugun biz shunday bir burilish nuqtasida turibmizki, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari davlat boshqaruvida nafaqat yordamchi vosita, balki asosiy qaror qabul qilish mexanizmiga aylanib bormoqda.

Dunyo bo'ylab yuzlab davlatlar ma'muriyatlari, prezidentlik kanselyariyalari, sud organlari va xavfsizlik idoralari algoritmlar va neyron tarmoqlarning kuchidan foydalanib, millionlab fuqarolarning hayotiga ta'sir etuvchi qarorlar qabul qilmoqda. Bu jarayon bir tomondan ajib imkoniyatlar, ikkinchi tomondan esa chuqur falsafiy va etik savollar tug'dirmoqda.

"Sun'iy intellect – bu insoniyatning eng buyuk kashfiyoti va eng xavfli o'yinchoqi bo'lishi mumkin. Uni kim birinchi o'zlashtirsa, u kelajakni belgilaydi." – Genri Kissindjer.

Ushbu maqolada biz sun'iy intellekt texnologiyalarining davlat boshqaruvida ishlatilayotgan sohalari, bu sohadagi global tajribalar, shuningdek, ushbu texnologiyalarning ijobiy va muammoli jihatlarini keng ko'lamda ko'rib chiqamiz.

Hozirda dunyoning yetakchi davlatlari sun'iy intellektni davlat boshqaruvining turli jabhalarida faol qo'llayapti. Ushbu tajribalar bir-biridan tubdan farq qilib, har bir mamlakat o'ziga xos yondashuv ishlab chiqqan.

**Xitoy.** Xitoy Xalq Respublikasi sun'iy intellektni davlat boshqaruvida eng keng miqyosda qo'llayotgan mamlakat hisoblanadi. Ijtimoiy reyting tizimi (Social Credit System) orqali 1,4 milliarddan ziyod fuqaroning xulq-atvori, moliyaviy holati va ijtimoiy faoliyati real vaqtda kuzatiladi. Shuningdek, politsiya va xavfsizlik organlari yuzni aniqlash texnologiyasini keng qo'llamoqda: Pekin, Shanxay va boshqa shaharlardagi 600 milliondan ortiq kamera tizimi shubhali shaxslarni bir necha soniya ichida aniqlash imkonini beradi.

Bundan tashqari, "Smart City" dasturi doirasida Xitoyning 500 dan ortiq shahri raqamli boshqaruv tizimiga o'tkazilgan: transport, suv ta'minoti, elektr energiyasi va chiqindilarni boshqarish sun'iy intellekt algoritmlar tomonidan optimallashtirilmoqda.

**Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh).** AQSh federal hukumati sun'iy intellektni asosan milliy xavfsizlik, mudofaa va immigratsiya sohasida qo'llamoqda. Pentagon tomonidan ishlab chiqilgan JEDI (Joint Enterprise Defense Infrastructure) loyihasi orqali harbiy operatsiyalarda SI yechimlaridan foydalaniladi. Federal qidiruvlar byurosi (FBI) va Ichki Xavfsizlik Departamenti (DHS) kiberjinoyatlar va terrorizmga qarshi kurashda chuqur o'rganish algoritmlaridan foydalanadi.

Davlat darajasida esa IRS (Soliq xizmati) soliq to'lovchilarning deklaratsiyalarini tekshirishda **Machine Learning (ML)** algoritmlardan foydalanib (ML algoritmlari bu kompyuterlarga ma'lumotlar asosida o'z-o'zini o'qitishga, qaror qabul qilishga va o'z ishlashini yaxshilashga imkon beruvchi usullardir. Bu algoritmlar mashinani o'qitishning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va murakkab naqshlarni aniqlash imkonini beradi), fiskal yo'qotishlarni 15-20% ga kamaytirgan. Shuningdek, bir nechta shtat sud tizimida «COMPAS» retsidiv jinoyatlarni bashorat qilish tizimi qo'llanilmoqda.

**Estoniya. E-davlat g'oyasining timsoli.** Aholisi 1,3 million kishi bo'lgan bu Boltiq davlati bugungi kunda dunyodagi eng rivojlangan raqamli davlat boshqaruvi tizimiga ega. Estoniyada barcha davlat xizmatlari onlayn ko'rsatiladi: soliq to'lash, saylov, biznesni ro'yxatga olish va hatto tibbiy retsept olish ham raqamli platforma orqali amalga oshiriladi. Sun'iy intellekt asosidagi «X-Road» infratuzilmasi barcha davlat ma'lumotlar bazalarini bog'lab, fuqarolarga tezkor va shaffof xizmat ko'rsatadi.

**Hindiston.** Hindiston hukumati **Aadhaar biometrik identifikatsiya tizimi** orqali 1,3 milliarddan ortiq fuqaroni raqamli hisobga olgan. SI texnologiyalari qishloq xo'jaligi (ekin hosildorligini bashorat qilish), moliyaviy inklyuziya (bank xizmatlariga ega bo'lmagan fuqarolarga mobil to'lovlarni taqdim etish) va sog'liqni saqlash (masofadan diagnostika) sohalarida keng qo'llanilmoqda.

**Birlashgan Arab Amirliklari (BAA) va Singapur.** Birlashgan Arab Amirliklari 2017-yilda davlat sun'iy intellekt vaziri lavozimini tashkil etgan dunyodagi birinchi mamlakat bo'ldi. Abu-Dabidagi **ADNOC** neft kompaniyasi SI yordamida kuniga 3 million dollar tejayapti. Singapurning «Smart Nation» dasturi esa shaharda transport, xavfsizlik va davlat xizmatlarini to'liq avtomatlashtirishni maqsad qilgan.

Har qanday kuchli texnologiya kabi, sun'iy intellektning davlat boshqaruvida qo'llanilishi ham bir qator ulkan imkoniyatlar va jiddiy xavf-xatarlarni o'z ichiga oladi. Shu sababli ularni to'g'ri baholash zarur.

Sun'iy intellektning davlat boshqaruvida qo'llanilishining **ijobiy tomonlari** etib quyidagilarni misol qilish mumkin:

- tezlik va samaradorlik: xizmatlar ko'rsatish tezligi oshadi
- korruptsiyani kamaytirish: inson omilini cheklash
- bashorat qilish: ofat, kasallik, jinoyatni oldindan aniqlash
- resurslarni optimal taqsimlash imkoniyati
- 24/7 vaqt rejimida avtomatlashtirilgan davlat xizmatlari

- katta ma'lumotlar asosida siyosat shakllantirish

Sun'iy intellektning davlat boshqaruvida qo'llanilishining salbiy tomonlari etib quyidagilarni misol qilish mumkin:

- maxfiylik tahdidi: fuqarolar ustidan umumiy (total) nazorat
- algoritmik xolislik: tizimli kamsitish xavfi
- ish o'rinlarini qisqartirish: ijtimoiy muammo
- texnik qaramlik: xakerlik va kiberhujumlar
- demokratik nazoratning zaiflashishi
- raqamli tengsizlik: kambag'al tabaqalarni chetlatish

Sun'iy intellekt qo'llanilishining eng asosiy muammolardan biri – algoritmlarning o'z ichida sodir bo'lgan tarafkashlik (bias) hodisasidir. AQSh dagi COMPAS tizimi tekshirilganda, qora tanli sudlanuvchilarga nisbatan ikki marta ko'proq yuqori xavf bahosi berganligi aniqlandi. Bu esa sun'iy intellektning mavjud ijtimoiy tengsizliklarni kuchaytirib yuborish ehtimolini ko'rsatadi.

Ko'plab davlat sun'iy intellekt tizimlari «qora quti» (black box) tamoyilida ishlaydi – ya'ni qarorlar qabul qilinadi, lekin ularning negizi tushunarsiz bo'ladi. Bu esa fuqarolarning o'z haq-huquqlarini himoya qilish, davlat organlariga e'tiroz bildirish imkoniyatini cheklaydi. 2024-yilda Yevropa Ittifoqi tomonidan qabul qilgan AI Act aynan shu muammoni hal etishga qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasi ham yuqoridagi global jarayondan chetda qolgan yo'q. «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasi doirasida bir qator muhim qadamlar qo'yilmoqda. Bugungi kunda **my.gov.uz** portali orqali 350 dan ortiq davlat xizmatlari onlayn ravishda ko'rsatilayotganligi, shaxsiy identifikatsion tizim orqali soliq nazoratining avtomatlashtirilganligi, ID-karta va biometrik ma'lumotlar bazasi milliy identifikatsiya tizimining asosiga aylanganligini misol sifatida keltirish mumkin.

Yuqorida keltirilganlarni inobatga olgan holda shuni ta'kidlash lozimki, davlatimiz uchun asosiy chaqiriqlar ham mavjud. Xususan, malakali kadrlarning yetishmasligi, raqamli infratuzilmaning huhdular miqyosida past darajada rivojlanganligi va qonunchilik bazasining zamonaviy texnologiyalarga moslashtirilishi zaruriyati - bular hal etilishi lozim bo'lgan ustuvor masalalar hisoblanadi.

Ta'kidlash lozimki, sun'iy intellektning davlat boshqaruvida qo'llanilishi bu nafaqat texnologik, balki chuqur siyosiy va ijtimoiy masaladir. Bugungi kunda sun'iy intellekt insonning davlat bilan munosabatini qayta belgilayapti. Sun'iy intellektning davlat boshqaruvidagi muvaffaqiyatli integratsiyasi uchun 3 ta ustun zarur:

**birinchidan**, texnologik savodxonlik fuqaro ham, mansabdor ham algoritmlarni tushunishi lozim;

**ikkinchidan**, huquqiy kafolatlar – sun'iy intellekt qarorlariga e'tiroz bildirish, shaffoflik va javobgarlik mexanizmlari;

**uchinchidan**, qaror qabul qilish jarayonida inson omilining saqlanishi, ya'ni qaror SI xulosasi asosida emas, balki inson qaroriga asoslangan bo'lishi kerak.

Kelajakdagi eng yaxshi hukumat – bu sun'iy intellektni yordamchi sifatida boshqara oladigan, ammo uning quli bo'lmagan hukumat deb o'ylayman.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt texnologiyalari davlat boshqaruvida inqilob yasamoqda. Lekin bu inqilobni ongli, mas'uliyatli va insonparvarlik tamoyillariga asoslanib amalga oshirish hozirgi avlod davlat arboblarning tarixiy vazifasi hisoblanadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. OECD (2024). Artificial Intelligence in Government: Trends and Strategies.
2. World Economic Forum (2024). AI Governance: A Holistic Approach.
3. Yevropa Ittifoqi (2024). Artificial Intelligence Act — To'liq matn.
4. O'zbekiston Respublikasi (2023). «Raqamli O'zbekiston — 2030» Strategiyasi.
5. MIT Technology Review (2023). The Global AI Index.
6. Buolamwini J., Gebru T. (2018). Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities.



INNOVATIVE  
ACADEMY